

ljudska šola v Ljubljani po posredovanju šolskega vodstva in učiteljskega zbora 77.500 K; vodstvo III. mestne deške ljudske šole v Ljubljani, 100 K; skupaj 81.300 K.

Danes izkazanih 81.300 K
V zadnji št. izkazanih 31.400 "
Skupaj 112.700 K

SREDNJE ŠOLE.

Ivan Hutter, c. kr. profesor v Celovcu, 10.000 K; učno osebje c. kr. učiteljskega zbora v Ljubljani, 14.14 K; konzistorialni svetnik profesor dr. Fr. Perné v Ljubljani, 10 K; skupaj 10.024-14 K.

Doslej izkazanih 56.348-34 K
Danes izkazanih 10.024-14 "
Skupaj 66.372-48 K

DENARNI USPEH SLOVENSKEGA UČITELJSTVA V DOBI VOJNE DO DANES.

Glasom izkazov v „Učit. Tovarišu“:

Za „Rdeči križ“ itd. K 277.262-20
III. vojno posojilo 278.848-69
IV. vojno posojilo 2.761.038—
V. vojno posojilo 10.284.707—
VI. vojno posojilo 112.700—
Srednje šole 66.372-48
Končna vsota K 13.780.928-37

Slovenska gimnazija v Trstu in še kaj.

Trst, 29. junija 1917.

V četrtek, dne 28. junija t. l., me je sprejel gospod namestnik, ekscelenc baron Fries-Skene, da se mu predstavim kot učitelj, ki so me post tot discrimina rerum v službovanje pridelili c. kr. pripravnicni srednjih šol v Trstu.

Ne obešal bi tega akta vljudnosti in formalnosti na veliki zvon, ako bi se ne bil med nama razpredel razgovor, ki utegne zanimati tudi širšo slovensko javnost. Po udarjam takoj, da prijavljam jedro tega razgovora z izrečnim dovoljenjem gospoda namestnika, ki mi ga je dal na moje izrečno vprašanje, ker mu je mnogo do tega, da javnost zve, kake namene ima z našo kulturo vobče in z našim šolstvom posebe ter kake nazore goji o našem ljudstvu, bivajočem po ozemlju njegovega delokroga.

Stvari, ki so osebnega značaja ali pa ki ne sodijo pod zaglavje kulturnih vprašanj, ne omenjam. Ni mi bilo težko spoznati, da je gospod tržaški namestnik o vsem tem, o čemer sva govorila, dobro informiran in da presoja stvari in položaj popolnoma objektivno. Zunanji vplivi so napravili nanj le toliko vtiska, kolikor ga je treba tako visokemu in odličnemu političnemu uradniku, da je njegovo uradno poslovanje tem pravičnejše — ob luči resnice in pravice!

Meni, kranjskemu izgnancu, je dobro delo, da mi je gospod namestnik zaklical ob sprejemu iskreno dobrodošlico ter me pozdravil kot delavca in sotrudnika na kulturnem polju. Komur sta doslej rezala v lice mraz in odvrtnost sličnih kranjskih (tudi idrijskih!) sprejemov, ta posebno občuti blagodejnost take temeljite izpremembe!

Vse prizadevanje gospoda tržaškega namestnika stremi sedaj za tem, da dobi Trst slovensko gimnazijo. Posrečilo se mu je dunajske kroge — prejšnji dan se je vrnil z Dunaja — prepričati o nje potrebi in upravičenosti, in danes lahko reče, da je Trstu slovenska gimnazija zagotovljena! Enostavno se to zgodi na

ta način, da goriške zaposlovalne tečaje, ki sedaj delujejo v Trstu, izpremene v tržaški samostojni srednješolski zavod, goriška slovenska gimnazija pa začne s svojim delom zopet takrat, ko razmere v Gorici to dovolijo. Tako imamo zagotovljena dva slovenska srednješolska zavoda: eno srednjo šolo v Trstu, drugo v Gorici. Poklicanim faktorjem doma in na Dunaju je sedaj dana ugodna prilika, da se pridružijo namestnikovemu delu — pa lahko že jeseni otvorimo v Trstu slovensko gimnazijo!

Očitano, kakor da bi tržaški namestnik delal na ponemčevanje našega šolstva (zlasti v Istri), po njegovem zahtevu ne odgovarja resnici. Če se uč šolska mladina nemščine, ni s tem rečeno, da se mora odtujiti svojemu narodu. Tega namera ni imel namestnik nikoli. Poročilo nadzornikovo o inšpekciji nemškega pouka v Istri se glasi najugodnejše, kar samo dokazuje, kako visoko inteligentna in nadarjena je naša jugoslovanska mladina, ki se priuči z lahkoto tudi tujemu jeziku, ne da bi ob tem kaj trpel pouk v materinščini in da bi se zaradi tega odtrgala od svojega naroda. Ako namestnika kdo prepriča, da zaradi pouka v nemščini količkaj trpi narodna zavednost, je takoj pripravljen odrediti, da prekinejo s tem poukom. Sicer je pa v Istri še druga oblast, ki forsira pouk v nemščini.

Namestnik ima večkrat priliko občevati s pripadniki našega jugoslovanskega naroda. In skoro nikoli ne pride v dotiko z našim možem, ki bi ne bil več več jezikom. To je dokaz izrednih duševnih zmožnosti našega naroda, kar ga dviga nad sodeželane druge narodnosti in kar ga napravlja posebno simpatičnega.

Namestnikova skrb se obrača v prvi vrsti za smotrom, da dvigne Istro iz sedanjega bednega položaja. Znanje so mu razmere med Hanaki na Moravi — tam je doma njegova soproga. Lahko in plodonosno je tam kmetovanje, ker je ljudstvo splošno in strokovno temeljito izobraženo. Ni skoro panoge zemljedelstva, da bi je kmetovalec ne gojil z uporabo stroja. Drugače je v Istri. Nje je treba vse naše pažnje in skrbi, da ustvarimo pogoje napredku, razvoju, bodočnosti! Treba je predvsem blagodejnega delovanja šole, da se razmahnejo duševne sile, ki jih naj narod izrablja v svojo in svoje domovine korist. Pri tem prizadevanju računam na krepko in uspešno podporo učiteljstva. Gospod namestnik mi je pokazal obsežni načrt o ustanovitvi novih slovenskih, oziroma hrvaških šol v Istri, ki čaka izvedbe v bližnji bodočnosti.

Namestnik visoko in po zaslugi cenidelo našega simpatičnega učiteljstva v Primorju, ki v šoli in zunaj nje tako požrvalno deluje za blaginjo naroda. Da namestništvo pospeši in podpre to delovanje, zato izda posebna slovenska ljudskošolska berila za Primorsko. Iz njih se odraža značaj prirode in ljudstva teh krajev, v njih bodi ognjišče ljubezni do domovine! Čimbolj jo spoznava posameznik, tembolj deloljubna in tvoreča bo njegova ljubezen do nje! — Pazno je gospod namestnik poslušal moje poročilo, da so dodatki k sedaj uvedenim berilom gotovi in zreli za tisk ter že v rokah gospoda dež. šolskega nadzornika Matejčiča. Hvala delu tržaškega slovenskega učiteljstva, ki je to nalogo tako naglo in dobro rešilo! Odsek, ki mu je sestava novih beril poverjena, je že sestavil zanje načrte, si razdelil referate in se loti dela takoj že v počitnicah. Dodatki pridejo v rabo že s prihodnjim šolskim letom, tekem šolskega leta 1917—1918 pa izide vsaj ena knjiga, če ne dve. Gradili bomo po vsestransko preudarjenih

načrtih do dosegljive popolnosti. Gospod namestnik se je zanimal tudi za posameznosti teh načrtov. Mogel sem mu dati točna pojasnila, kar je zasluga tovarišev, ki so tako precizno začrtali osnove. (Z enakim interesom spremlja to delo tudi gospod dvorni svetnik baron Glanz.)

Na vprašanje, kako se počutim na novem svojem službenem mestu, sem se mogel le pohvalno izraziti. Videl sem že mnogo šol križem sveta, a malo tako vzorno urejenih, kakor je ta, ki sedaj na njej počujem. Dub skupnosti in trudoljubne delavnosti veje na njej, kar je pač tudi pripisovati delo učiteljskega zbora pospešujoči naklonjenosti šolske oblasti. Danes po šolskem sklepu so prinesli lanski učenci ravnanje pokazat svoja izpričevala. Bilo jih je pet, ki obiskujejo nemško realko. Vseh teh pet dijakov je z odliko dovršilo prvi razred nemškega zavoda. Prekosili so naši Slovenci svoje nemške tovariše, kakor sploh dajejo Slovenci najboljši material tržaškim srednjim šolam. Z zadovoljstvom je vzel gospod namestnik to moje opombo v vednost, rekoč, da je to dejstvo nov dokaz, koliko krepke duševne sile leži v slovenski mladini.

Vsako pošteno prepričanje moramo spoštovati, vrednost vsakega značaja ceniti. Ne smemo zbuditi strasti sovraštva in zatiranja, temveč se moramo zavedati resnice, da nam je odkazano živeti drug poleg drugega — narodu poleg naroda. Čim manjši in slabši smo, tem bolj moramo služiti svojemu narodu. Slovenski učitelji hočemo dati svojemu ljudstvu temelje življenja. A naše oblasti naj nam dajo pogoje, da se narod krepi v moralnem in materialnem oziru, kakor mu to dopuščajo njegove zmožnosti, potem bo že sam razvil uspešno tekmovalstvo na kulturnem polju z ostalimi kulturnimi narodi, kar ne bo nikomur na škodo, ampak kar bo skupnosti v korist. Korakajmo drug poleg drugega naprej in navzgor! Temu osnovnemu načelu našega delovanja je gospod namestnik radostno pritril.

Namestnik pozdravlja z veselo odkritosrčnostjo vsako pomoč in vsakega delavca na polju šolske in prosvete. Vsak bodi prepričan, da ima v njem vnetega podpornika in pospeševalca. „Kadarkoli česa potrebujete, pridite k meni; moja vrata so vam vedno odprta! Počujte to tudi svojim tovarišem!“

Poslovil sem se z besedami: „Dovolite ekscelencu, da dam izraza svojemu veselju nad tako odkritim občevanjem, ki ga doslej nisem bil vajen! Slovensko učiteljstvo bo tudi poslednjem zvesto izpolnjevalo svojo nalogo, to pa tem rajše in uspešnejše, ker ima v Vaši ekscelenci tako krepko in naše kulturno prizadovanje razumevajočo oporo! Priporočam se Vaši naklonjenosti!“

Nisem li rekel in obljubil nepooblaščen preveč? V svoji učiteljski rodovini se dobro poznamo, zato sem prepričan, da ni šla niti beseda niti obljuba preko mej dopustnosti in možnosti. Delali smo v neprimerno težjih in odurnejših razmerah, delamo sedaj, ko so viharji in mirnemu ter nemotnemu delu tako neprijazni časi, pa hočemo toliko vztrajnejše delati posledje, ko se razmere in časi izpremene v naše dobro! Zato sem bil spotoma domov grede dobre volje, in kar sami ob sebi so se mi oglašali Stritarjevi verzi:

Beseda dana sveta naj ti bo!
Ne oprostí ga več nobena moč,
Kedor se je enkrat zavezal sam!

E. Gangl.

Politika in šola.

Zagreb, 10. julija 1917.

Nova ogrska vlada je že sedaj očitno dokazala, da ne bo proti nemadžarskim narodom nič pravičnejša, nego so bile vse dosedanje vlade. Vse izjave članov novega ministrstva izpričujejo, da hočejo le ohraniti in ojačiti madžarsko nadvlado. To dokazujejo tudi in zlasti načrti za volilno reformo, ki ne kažejo nič drugega, nego da bo volilna reforma zgrajena na temelju krivičnosti nasproti nemadžarskim narodom. Ob volilni reformi gre pač predvsem za volilno pravico v kmetijskih občinah. In sicer naj dobe po načrtu volilno pravico na kmetih le tisti, ki so dovršili šest razredov ljudske šole. Ta temeljna določba vsebuje vso krivičnost proti nemadžarskim narodom. Ljudskih šol s šestimi razredi je sploh prav malo in še te so samo v madžarskih krajih. V slovaških, romunskih in sploh nemadžarskih krajih so kvečjemu štirirazredne ljudske šole, največ pa so le dvorazrednice. Iz tega je razvidno, da ima tudi ob tej volilni reformi šola na Ogrskem služiti le — madžarstvu!

Za sekcijnega načelnika oddelka za nauk in bogocastje je v novi hrvaški vladi imenovan Milan Rojc, član hrvaško-srbske koalicije. Nanovo je ustanovljen oddelek za javno dobrodelnost in socialno pomoč, ki mu načeluje dvorni svetnik dr. Šilović. Milan Rojc je v hrvaškem šolskem svetu dobro znana in čislana osebnost. Dr. Šiloviću pa se odpira široko polje dobrotvornega in nujno potrebnega delovanja. Naj opravljata oba nova moža svoje važne posle na blagor lepe naše domovine!

Še nekaj o naših društvih.

Nič ni bilo napačno, da je spregovoril v 12. št. „Učiteljskega Tovariša“ tovariš Pavel Flere besedo o naših društvih in razmerah, ki vladajo v njih v tej žalostni dobi, brezdržveni dobi, kakor jo imenuje pisatelj dotičnega članka.

Nahajajo se pa v Fleretovih izjavah nekatere trditve, ki ne odgovarjajo dejstvu in jih moram zavrniti. Na drugi strani je pa tovariš Flere o nekaterih zadevah napak poučen, ali pa ni dovolj pazljivo sledil društvenim dogodkom v vojnih letih.

Da pa ne bo kdo mislil, da hočem v sledečih vrsticah iz samoljubja zagovarjati društvene odbore in one, ki stoje na čelu naše centralne organizacije, ali opravičevati njih delavnost ali nedelavnost, moram takoj izjaviti, da sem sicer velik prijatelj in po svojih skromnih močeh pospeševalec učiteljske organizacije, posebno mi je pri srcu naša centralna organizacija, ki sem ji član skoraj od nje početka, odkar sem učitelj, in sem se udeležil razen dveh vseh njenih glavnih skupščin, vendar nisem član nobene društvene odbora in v nikakoršni zvezi z upravnim odborom ali vodstvom Zaveze. Pač pa marljivo zasledujem delovanje naše Zaveze in okrajnih učiteljskih društev. To se mi je zdelo potrebno omeniti, da ne bo kdo napak sodil mojih besed.

Ko je zavladal pred tremi leti vojni vihar, je v resnici prenehalo delovanje v naših društvih. Važna stanovska in pedagoška vprašanja, s katerimi so se pečala posamezna društva, a še ne dospela do sklepa in smotra, so se odložila na poznejši čas, na čas po vojski: Več društev je odložilo pero, potisnilo društvene knjige v omaro, niti članov ni imelo več v evidenci,

To in ono izza preteklih dni.

XV.

Štiri okrajne šolske nadzornike sem imel doslej za svojega službovanja. Marsikaj sem doživel in prebil pod tem „nadzorništvom“ ter vtegnem o tem še kdaj katero reči. — Danes hočem fiksirati le nekaj, kar se mi je prigodilo ob prvi okrajni učiteljski konferenci v deželi, kjer službujem zdaj.

Bilo je po letu 1886. Dan uradne konference. Nabito polna soba. Vzduh v tem zborovališču — konferenca se je vršila ob „pasjih dneih“ — je bil naravnost neznošen. Povrh pa ta suhoparnost in šablonska manira ob obravnavi, odnosno prednašanju raznih uradnih ukazov in odredb! Kar strese me še danes, če se spomnim na ta uradni sestanek.

Predsednik, okrajni šolski nadzornik, pravi tip zasirknega birokrata, po kratkem pozdravu, ki je bil baje tudi druga leta tak, jame čitati imena učiteljev in učiteljic, ki so postavno zavezani, prisostvovati uradni konferenci. Vse povprek pravi „hier“, le par jih je bilo, — prave bele vrane — ki so se

oglasili s „tukaj“. To dejstvo mi je še bolj ogrenilo bivanje v tej soparni sobi. Po pričitanju raznih, že itak znanih ukazov, — prav pravcat križev pot! — pričelo se je razpravljanje o stavljenih tematih. Referenti so vsi razpravljali — nemški. Moje razočaranje je naraščalo. — Med drugim se je govorilo tudi o tem, kaj ukreniti, da se zboljša in pospeši kmetijski pouk v ljudski šoli. Ko se je o tej točki pričela debata, se oglašim k besedi tudi jaz. Seve govoril sem — slovenski. To pa je bilo tačas tu še greh! G. vodja konference se je jel zelo črnno držati ter me je skozi svoja očala prav pikro motril. A mene to ni najmanj motilo. Na tihem sem imel celo veselje nad muzanjem in ironičnim smehljanjem nadzornikovim.

V svojem govoru sem omenil, da ima kmetijska družba tudi nalog, vsaj posredno kolikor toliko storiti v povzdigo kmetijskega pouka v šolah. Ona prejema vendar od države subvencijo in je tako vezana, da propagira kmetijski pouk. Pošilja pa med naš narod potovalne učitelje, ki niti slovenski ne umejo, ter pita naše ljudstvo s tiskovinami kmetijske vsebine v nemščini... Zdajci me predsednik — ves bled — prekine, velleč: „Ich muss den Redner unterbrechen. Er

spricht nicht zur Sache, sondern übt nur Kritik an unserer so wolverdienten Landwirtschaftsgesellschaft“. Na to jaz glasno: „G. predsednik, prosim to, kar sem govoril in še mislim dalje govoriti, spada absolutno k stvari. Pustite me govoriti, sicer vendar ne morete presoditi...“ „Nein! Ich entziehe Ihnen das Wort. Ich lasse an Behörden nicht hörgeln...“ „Gosp. nadzornik, kmetijska družba vendar ni urad!“ „Sie haben nicht das Wort! Ich bin der Vorsitzende und Sie haben sich meiner Anordnung zu fügen!“ „Dobro, storim to; a obžalujem, da sem tu pod takim vodstvom“. Tableaux! Vse je bilo perpleksno. Takih prizorov kolegi niso bili vajeni.

Tak je bil moj „debut“ v novi kronovini ob uradnem zboru! Škodil mi dalje ni. Narobe! Gosp. nadzornik so se celo navadili, govoriti z mano — slovenski.

Da ste mi vrlo zdravi, g. urednik!
Slamoštev.

Borojevič slovenskemu učiteljstvu.

Tovariš Josip Čonč v Jarenini v Slovenskih goricah je poslal poveljniku soške

armade pesem „Borojevič“, ki je bila objavljena tudi v „Učit. Tovarišu“ in v vojaškem listu. „Pozdrav iz domovine“. Pridjal ji je „Učit. Tovariša“ s pesmico „Jeklen slovenski roj“ in pa „Pozdrav iz domovine“, ki vsebuje vojno-patriotične pesmice: „Gorica je naša“, „Rumunski strel“ in „Ura, na dednega sovraga“. Prejel je zahvalno pismo, v katerem stoji med drugim: „... iz kojih povzameš z veseljem znano patriotično čuvstvanje učitelja slovenske mladine“ itd.

Tako slavni branitelj domovine, ki že tretje leto prebiva med našim narodom in je temeljit poznavatelj njega in nas. In vendar se je ob izbruhu vojne več tovarišev ognilo krutemu preganjanju le s tem, da so bili poklicani v vojno službo, kjer je bilo njih junaštvo in vztrajno zvesto delovanje priznано po mnogoterih odlikovanjih. Nas pa, ki smo še ostali doma, so zasledovali z vohunskim očesom kot domovinsko nezanesljive ter zahrbtno namigavali na nas, pa nas tudi zasliševali na sodiščih. To je bilo posebno na jezikovni meji, kjer že odnekad cvete denunciantstvo.

Več o tem spregovorimo v „vojnih spominih“, ko bo beseda prosta spon.